

Η Αλιεία και Μεταποίηση μικρών
πελαγικών ιχθύων στις Ελληνικές
θάλασσες. Η περίπτωση του
γαύρου (*Engraulis encrasicolus*,
Linnaeus, 1758)

Ιωάννης Ε. Μπατζάκας

- Τα ιχθυοαποθέματα του γαύρου μαζί με αυτά της σαρδέλας αποτελούν τη βάση της αλιείας των ελληνικών γρι-γρι.

- Τα κύρια αλιευτικά πεδία του γαύρου βρίσκονται κυρίως στο Βόρειο Αιγαίο και το Θρακικό πέλαγος, καθώς και στο Βόρειο Ιόνιο. Στις περιοχές αυτές πάνω από το 65% του στόλου των γρι-γρι ασχολούνται με την αλιεία γαύρου, ειδικά τους καλοκαιρινούς μήνες.

- Το πρώτο τμήμα της παρουσίασης αφορά την αλιεία του γαύρου με τη χρήση του αλιευτικού εργαλείου γρι-γρι, τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η συγκεκριμένη αλιεία και τον προσδιορισμό των τάσεων που διαμορφώνονται. Επιπλέον γίνεται μια εκτίμηση των προοπτικών της αλιείας γαύρου στην Ελληνική επικράτεια.

- Για την συλλογή των δεδομένων που χρησιμοποιήθηκαν, απαιτήθηκε η μετάβαση στο σύνολο των λιμανιών όπου εκφορτώνεται το 99% του γούρου που αλιεύεται στις Ελληνικές θάλασσες. Εκεί έγιναν συνεντεύξεις με, α) 100 ιχθυοπαραγωγούς οι οποίοι χρησιμοποιούν το γρι-γρι για την αλιεία μικρών πελαγικών και ειδικότερα την αλιεία του γούρου, και β) με ιχθυολόγους των Νομαρχιακών γραφείων αλιείας. Οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν αφορούν στις εκφορτώσεις γούρου, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν όσοι ανά την ελληνική επικράτεια ασχολούνται με την αλιεία του είδους, καθώς και τη σύνθεση και διασπορά του στόλου μέσης αλιείας (γρι-γρι), ο οποίος ασχολείται σ' αυτόν τον τομέα. Τα στοιχεία διασταυρώθηκαν και με δεδομένα από υπάρχουσες μελέτες και εργασίες.

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΣΤΟΛΟΥ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

- Ο στόλος των γρι-γρι στο Αιγαίο είναι συγκεντρωμένος σε τρεις κύριες (Χαλκιδική-Θεσσαλονίκη, Βόρεια Εύβοια-Μαγνησία, Αττική) και δύο δευτερεύουσες περιοχές (Μυτιλήνη, Αλεξανδρούπολη-Καβάλα).
- Τα σκάφη που έχουν σαν κύριο είδος στόχο τον γαύρο έχουν σαν λιμάνια εξόρμησης λιμάνια της Θεσσαλονίκης, της Βόρειας Εύβοιας και της Καβάλας. Ο στόλος σε αυτά τα λιμάνια είναι πολύ δυναμικός και αποτελείται από πολλά καινούργια μεγάλα σκάφη με νέους καπετάνιους.

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΣΤΟΛΟΥ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

- Τα γρι-γρι της Μυτιλήνης και Αλεξανδρούπολης, δεν ασχολούνται αποκλειστικά με την αλιεία γαύρου και μερικά από αυτά στοχεύουν σε άλλα είδη, ακόμα και όταν υπάρχει γαύρος σε αφθονία.
- Ο στόλος της Αττικής, αν και με μεγαλύτερο αριθμό σκαφών, έχει σχετικά μικρότερα και παλαιότερα σκάφη με περισσότερους μεσήλικες καπετάνιους. Τα γρι-γρι της Αττικής δεν ασχολούνται αποκλειστικά με την αλιεία γαύρου και οι ποσότητες που αλιεύονται είναι μικρότερες από εκείνες άλλων ειδών, όπως η γόπα, ο κολιός και η σαρδέλα και ψαρεύουν στον Ευβοϊκό, Κορινθιακό, Σαρωνικό, και Κυκλάδες.

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΣΤΟΛΟΥ ΣΤΟ ΙΟΝΙΟ

- Στο Ιόνιο, ο στόλος των γρι-γρι που ψαρεύουν γαύρο είναι συγκεντρωμένος σε μία κύρια (Λευκάδα) και μια δευτερεύουσα περιοχή (Κέρκυρα).
- Ο στόλος της Λευκάδας, που είναι ο μεγαλύτερος στην περιοχή και ψαρεύει γαύρο σχεδόν αποκλειστικά σε όλο το Ιόνιο και σ' όλη τη σεζόν, αντιμετωπίζει σοβαρό πρόβλημα αφού οι περισσότεροι καπετάνιοι, αν όχι όλοι, είναι πάνω από 55 χρονών και δεν υπάρχουν νέοι να τους διαδεχθούν.

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΣΤΟΛΟΥ ΣΤΟ ΙΟΝΙΟ

- Ο στόλος της Κέρκυρας έχει μεν σχετικά νεαρούς καπετάνιους αλλά δεν έχει το μέγεθος και την δυναμικότητα του στόλου της Λευκάδας και δεν έχει σαν κύριο είδος στόχο τον γαύρο. Τα γρι-γρι της Κέρκυρας όπως και τα γρι-γρι των περισσότερων νησιών, περιορίζονται στα αλιευτικά πεδία κοντά στο λιμάνι εξόρμησής τους, δηλαδή στο Κεντρικό και Βόρειο Ιόνιο.
- Ο στόλος της Πάτρας αποτελείται κυρίως από γρι-γρι ημέρας που πιάνουν μικροποσότητες γαύρου κατά την περίοδο Ιούλιο-Αύγουστο. Τα ελάχιστα γρι-γρι νύχτας της Πάτρας ψαρεύουν κυρίως στον Πατραϊκό και Κορινθιακό κόλπο, δεν ασχολούνται αποκλειστικά με την αλιεία γαύρου και τουλάχιστον για το 1999 το κύριο αλίευμά τους ήταν η σαρδέλα.

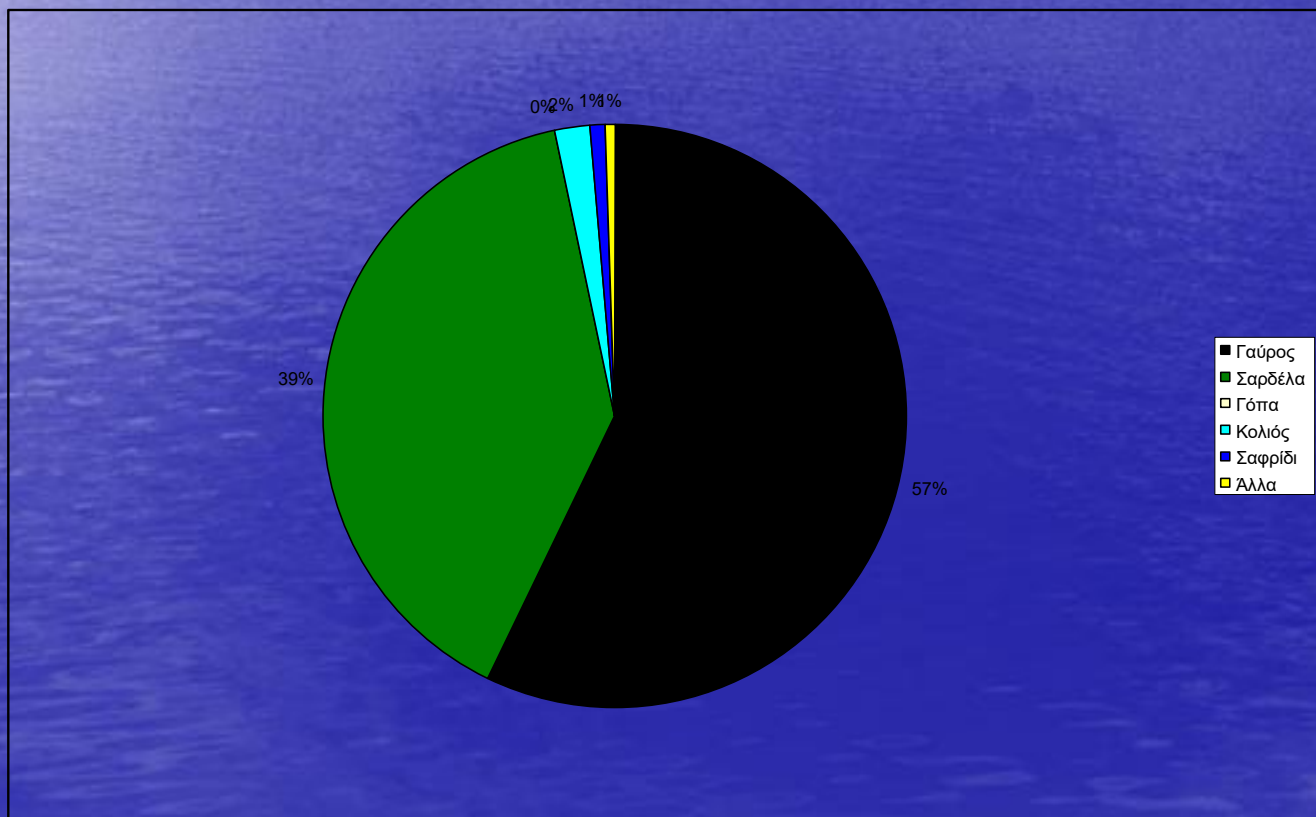
- Τα κυρίαρχα είδη στις αλιευμένες ποσότητες από τα γρι-γρι, σε όλα τα λιμάνια που εξετάσαμε, εκτός από τα λιμάνια της Αττικής, είναι ο γαύρος και η σαρδέλα.

Εκφόρτωση γαύρου, σαρδέλας, γόπας, κολιού και άλλων ειδών, από σκάφη με λιμάνια εξόρμησης στην Αττική, για το έτος 1999

- Ο γαύρος είναι το σημαντικότερο αλίευμα στα λιμάνια της Μυτιλήνης, Χαλκιδικής, Θεσσαλονίκης, Βόλου, Β. Εύβοιας και Λευκάδας.

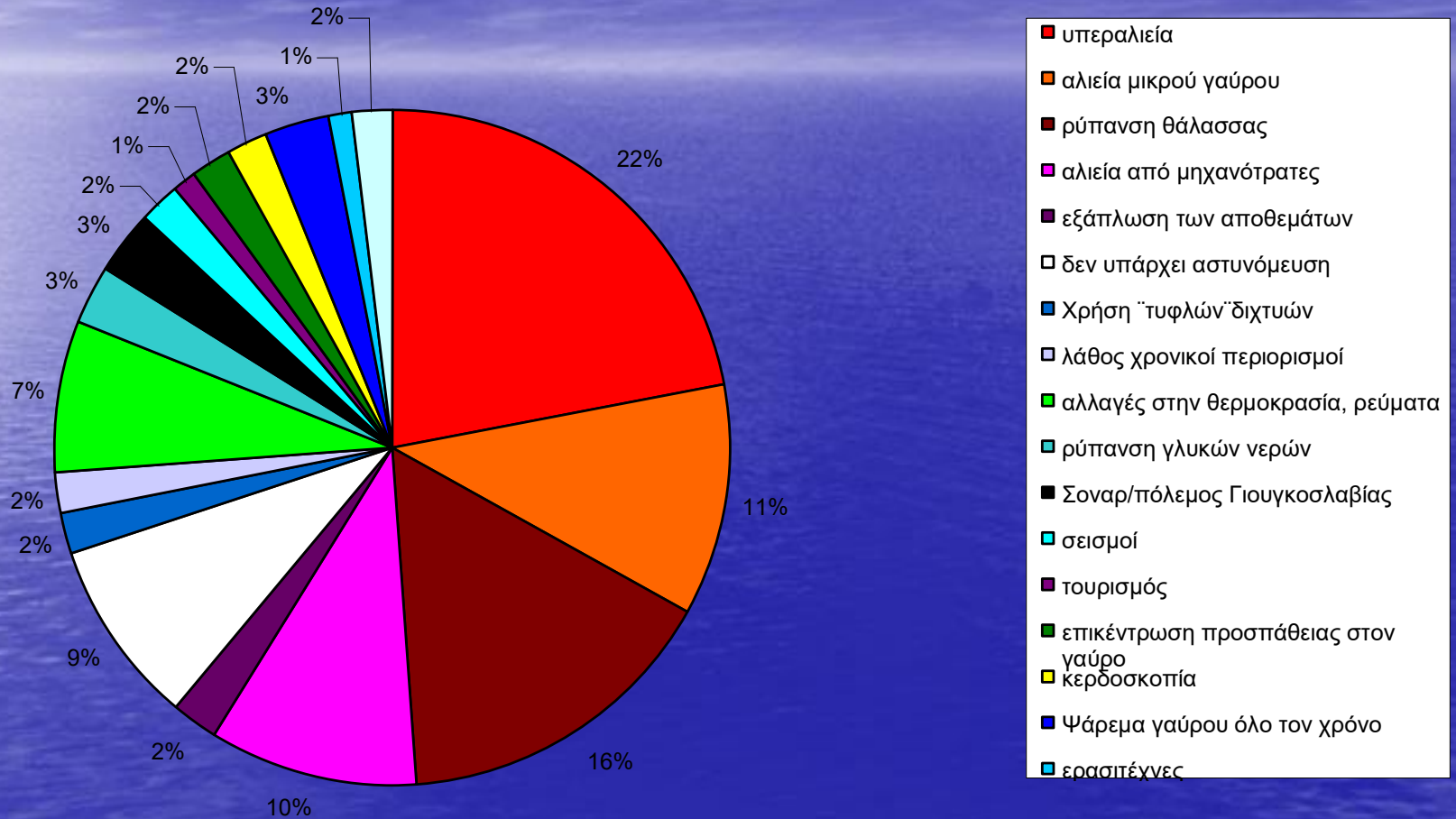
Εκφόρτωση γαύρου, σαρδέλας, γόπας, κολιού και άλλων ειδών, από σκάφη με λιμάνια εξόρμησης στην περιοχή της Β. Εύβοιας, για το έτος 1999

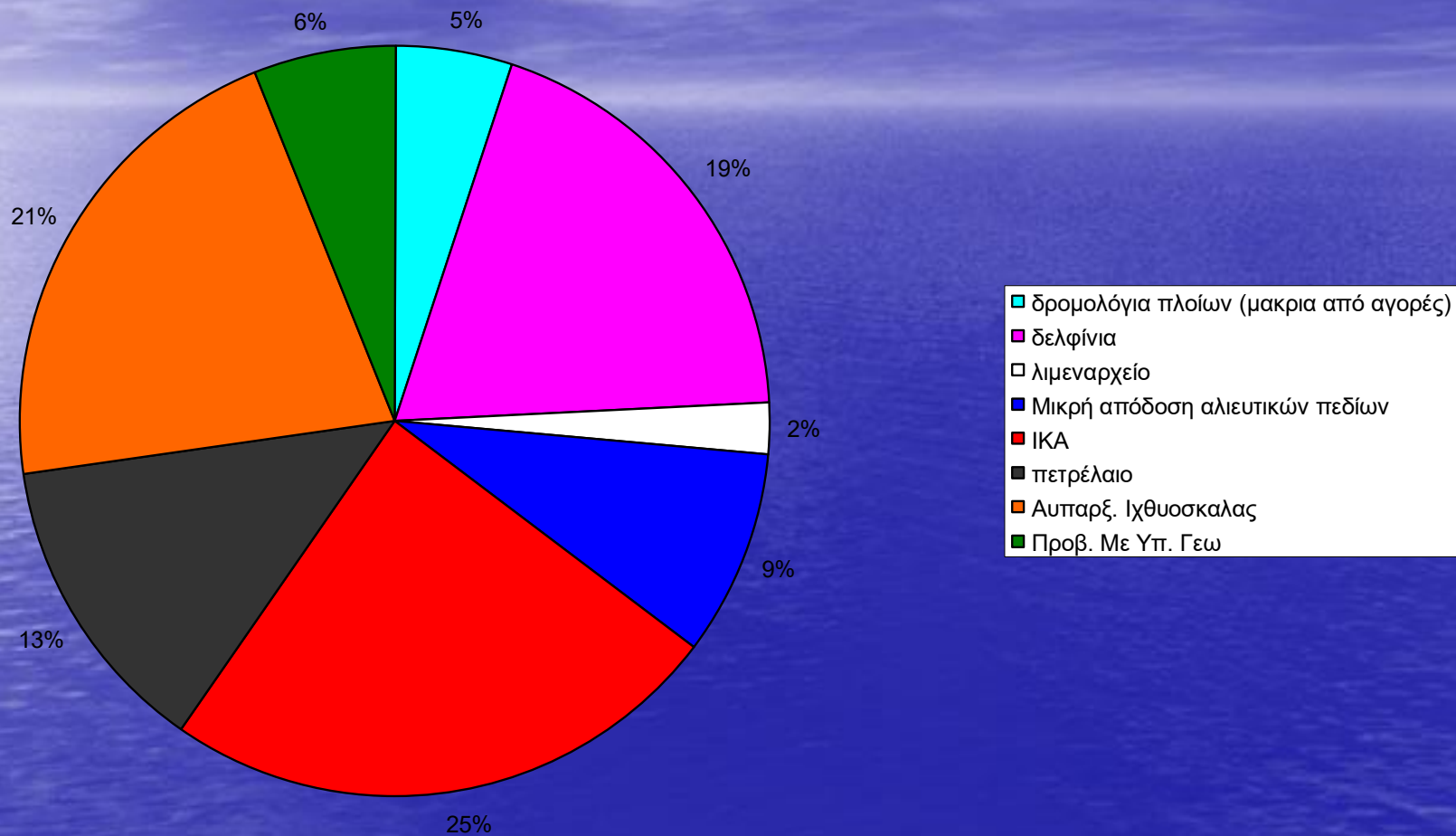
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

- Οι ποσότητες και το μέσο μήκος του αλιευμένου γαύρου ελαττώνονται από έτος σε έτος, κάτι που επεσήμανε ένα μεγάλο ποσοστό αλιέων (>79%).
- Υπάρχουν προβλήματα εμπορίας και υποδομής που αντιμετωπίζουν οι αλιείς γρι-γρι πανελλαδικά.
- Άλλα σημαντικά προβλήματα που αναφέρουν οι αλιείς γρι-γρι, είναι η ακριβή ασφάλιση των αλλοδαπών αλιεργατών στο ΙΚΑ (25%), η ανυπαρξία ιχθυόσκαλας σε αρκετά λιμάνια (Λευκάδα, Βόλος, Μυτιλήνη, Λαύριο), τα υφιστάμενα προβλήματα σε υπάρχουσες ιχθυόσκαλες (21%) και οι ζημιές από δελφίνια (19%).
- Το μεγαλύτερο ποσοστό (>50%) των ερωτηθέντων αλιέων των γρι-γρι πιστεύουν ότι δεν είναι αποτελεσματική η υπάρχουσα νομοθεσία και οι χρονικοί και τοπικοί περιορισμοί αλιείας, η περιορισμένη ιπποδύναμη και χωρητικότητα των σκαφών, το ελάχιστο μέγεθος των αλιευμάτων, και το σύστημα αδειοδότησης. Οι περισσότεροι (>55%) πιστεύουν ότι οι παραπάνω περιορισμοί επηρέασαν αρνητικά το εισόδημα τους.

Πιθανές αιτίες ελάττωσης των αλιευμένων ποσοτήτων του γαύρου τα τελευταία χρόνια (δεδομένα από συνεντεύξεις αλιέων).

Επιπλέον προβλήματα που αναφέρθηκαν στις συνεντεύξεις αλιέων

ΤΟΠΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

- Τα γρι-γρι των νησιών, φαίνονται να πλήττονται περισσότερο, λόγω της απόστασης από τα κέντρα διάθεσης ενός ευπαθούς προϊόντος και την έλλειψη έργων υποδομής (ιχθυόσκαλες, ψυγεία κτλ.). Στις ακριτικές περιοχές υπάρχει και ο ανταγωνισμός με ξένα σκάφη (τουρκικά) που δεν φαίνονται να υπόκεινται στους ίδιους περιορισμούς.

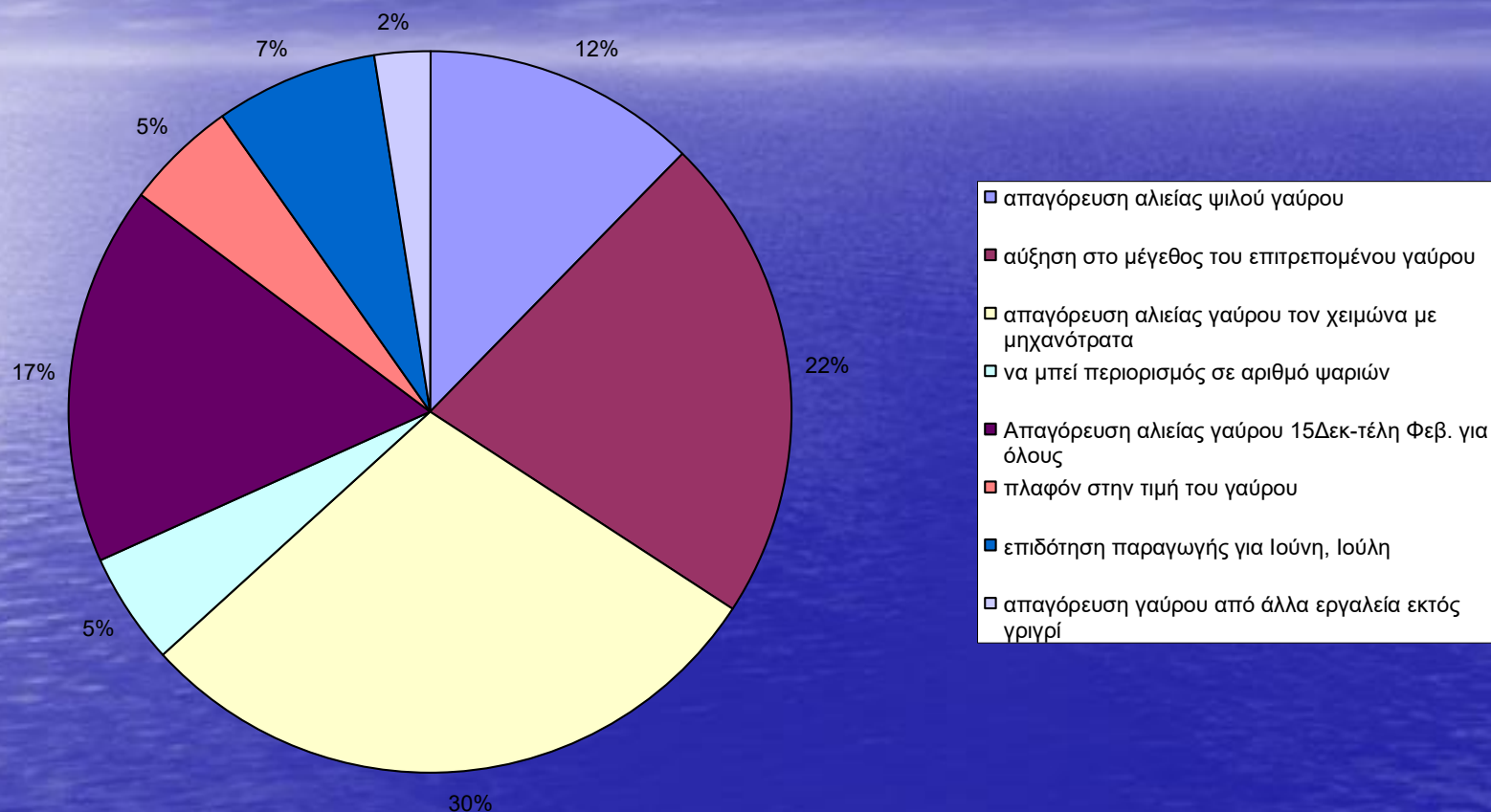
ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

- Οι προοπτικές της αλιείας γαύρου με γρι-γρι δεν είναι ευοίωνες για αυτό και πάνω από τους μισούς ιχθυοπαραγωγούς (54%) σκοπεύουν να κάνουν χρήση του κινήτρου για διάλυση σκάφους, ενώ ένα μικρό ποσοστό θεωρεί πιθανή την οριστική μεταφορά του σκάφους τους σε άλλη χώρα (13%) ή τον οριστικό αναπροσανατολισμό δραστηριοτήτων (9%).
- Η πλειονότητα των ερωτηθέντων αλιέων, δεν έχει κάνει χρήση των κινήτρων της Ε.Ε. για εκσυγχρονισμό σκάφους (67%) ή για εκσυγχρονισμό μηχανής (83%), αλλά προτίθενται να κάνουν στο μέλλον (76% και 79% αντίστοιχα) προκειμένου τα σκάφη να γίνουν ανταγωνιστικά.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΛΙΕΩΝ

- Αστυνόμευση και η εφαρμογή της ήδη υπάρχουσας νομοθεσίας (38%)
- Κατάργηση των μικτών αδειών (μηχανότρατας και γρι-γρι) και επιλογή μιας από αυτές από τους κατόχους μικτών αδειών (19%).
- Απαγόρευση της αλιείας του είδους με το μηχανότρατα, έχει καθολική αποδοχή από τους αλιείς των γρι-γρι (100%).
- Αύξηση του ελάχιστου επιτρεπόμενου μέγεθος γαύρου (9 εκατοστά).
- Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι προτάσεις για προστασία (με επιδότηση) του γαύρου κατά τους μήνες Ιούνιο και Ιούλιο. Οι αλιείς γρι-γρι αντιμετωπίζουν πιο ευνοϊκά την περίπτωση προσθήκης τοπικών (67%), παρά χρονικών (49%) απαγορεύσεων στην ήδη υπάρχουσα νομοθεσία, σχετικά με τη αλιεία του γαύρου. Υπάρχουν πολλοί αλιείς και ειδικά από το ΒΔ Αιγαίο που βλέπουν θετικά μια χρονική απαγόρευση, εφόσον δοθεί κάποια επιδότηση ή αποζημίωση.
- Άλλες προτάσεις εκφράζουν κυρίως τοπικά προβλήματα και ανησυχίες. Για παράδειγμα η απαγόρευση της χρήσης φωτεινών πηγών σε ρηχά σχετικά νερά (10%) ή και η μείωση του αριθμού φωτεινών πηγών (5%) είναι κάτι που κυρίως απασχολεί τους αλιείς του ΒΔ. Αιγαίου ενώ πρόβλημα με αλιεύματα εισαγωγής (14%) έχουν οι αλιείς του Ιονίου και του Σαρωνικού αφού οι ιχθυόσκαλες του Κερατσινίου και ειδικά των Πατρών, εισάγουν συχνά γαύρο από την Ιταλία.

Προτάσεις αλιέων για περιορισμούς σε σχέση με την αλιεία γαύρου (δεδομένα από συνεντεύξεις αλιέων).

Τελειώνοντας θα θέλαμε να τονίσουμε την σπουδαιότητα του γαύρου στην επιβίωση του αλιευτικού εργαλείου γρι-γρι και των ιχθυοπαραγωγών που το χρησιμοποιούν.

Η ζήτηση για μεγάλες ποσότητες γαύρου είναι και θα εξακολουθήσει να είναι μεγάλη, ειδικά από τις επιχειρήσεις μεταποίησης αλιευτικών προϊόντων, αλλά η προσφορά γαύρου ελαττώνεται τα τελευταία χρόνια, σε όλα σχεδόν τα γνωστά αλιευτικά πεδία του είδους (σύμφωνα με τους αλιείς και τους μεταποιητές).

Είναι απαραίτητη η λήψη μέτρων ώστε να προστατευθεί και να διατηρηθεί η αλιεία γαύρου με γρι-γρι πριν καταλήξουμε σε μη αντιστρέψιμες καταστάσεις.

Η μελέτη αυτή έγινε με την οικονομική υποστήριξη της κλαδικής μελέτης "Μελέτη της κατάστασης του αποθέματος γαύρου βάσει παλαιότερων εκτιμήσεων και προτάσεις διαχείρισης" (Κ.Α. 9686538) χρηματοδοτούμενη από την Διεύθυνση Αλιείας του Υπουργείου Γεωργίας.

Νομοθεσία

- Το δεύτερο τμήμα της παρουσίασης αφορά την μεταποίηση του γάβρου, τα προβλήματα που αντιμετωπίζει και τον προσδιορισμό των τάσεων που διαμορφώνονται. Επιπλέον γίνεται μια εκτίμηση των προοπτικών της μεταποίησης γάβρου στην Ελληνική επικράτεια.

- Το απόθεμά του γαύρου αποτελεί την πλέον αξιόλογη πρώτη ύλη για την Ελληνική βιοτεχνία και βιομηχανία μεταποίησης αλιευμάτων. Στην χώρα μας από τη συνολική παραγωγή γαύρου, ποσοστό 60 έως 70% μεταποιείται και το υπόλοιπο 30 έως 40% καταναλώνεται νωπό.
- Το πιο γνωστό προϊόν μεταποίησης του γαύρου είναι το αλίπαστο και πωλείται ως "αντσούγια". Η αντσούγια διακινείται τα τελευταία χρόνια όλο και σε μεγαλύτερα ποσοστά σε φιλέτο, σε λάδι ή λαδόξυδο (μαρινάτη).

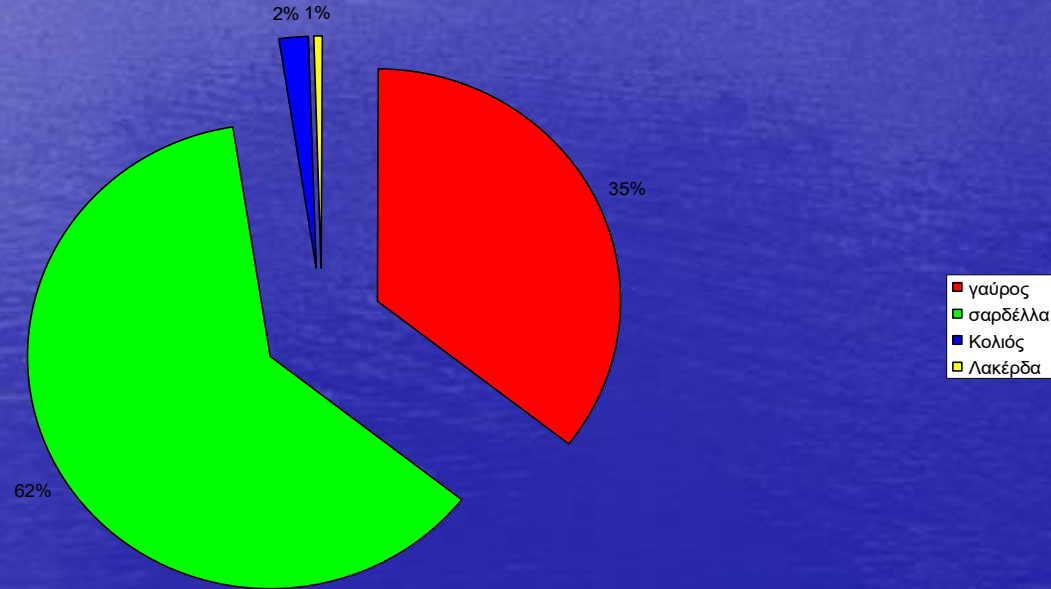
- Προκειμένου να συγκεντρωθούν τα απαραίτητα δεδομένα, πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις σε πάνω από το 95% των εταιριών μεταποίησης γαύρου. Εκεί, μετά από συνεντεύξεις με τους ιδιοκτήτες αλλά και με υπαλλήλους των μονάδων συλλέχθηκαν τα απαραίτητα στοιχεία.
- Οι μονάδες μεταποίησης που επισκεφθήκαμε κατά τη διάρκεια αυτής της μελέτης καλύπτουν γεωγραφικά σχεδόν το σύνολο του Ελλαδικού χώρου.

- Το σύνολο των μονάδων που επισκεφθήκαμε διαθέτουν εγκαταστάσεις συντήρησης και αποθήκευσης νωπού προϊόντος (ψυκτικούς θαλάμους).
- Μόνο μία από αυτές διαθέτει μονάδα κατασκευής μεταλλικών κυτίων για κονσέρβες.
- Η αξία του ηλεκτρικού εξοπλισμού των μονάδων κυμαίνεται από 25.000 έως 350.000 ευρώ και η ηλικία των μηχανημάτων επεξεργασίας από 1 έως 10 χρόνια.
- Το προσωπικό που απασχολείται στις μονάδες κυμαίνονται από 3 έως 250 άτομα από τα οποία ένα μεγάλο ποσοστό (μέχρι και 80%) είναι εποχιακοί εργάτες.

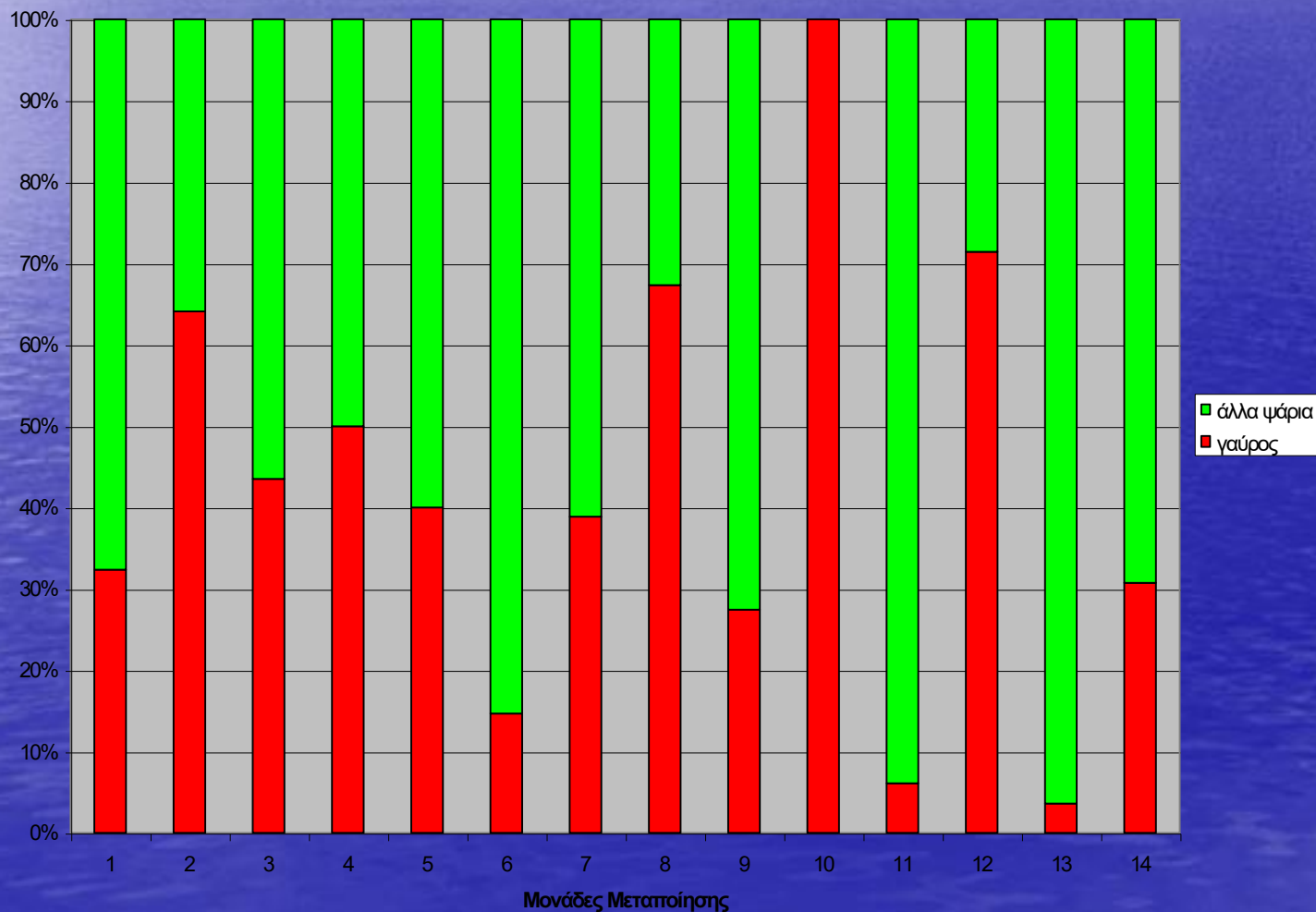
Κατάταξη των μονάδων μεταποίησης γάυρου που επισκεφθήκαμε (δεδομένα από συνεντεύξεις με τους μεταποιητές)

Δυναμικότητα	Αριθμός μονάδων	Ύψος επένδυσης (ευρώ)	Προσωπικό	Γάυρος (κιλά)	Κόστος αγοράς (ευρώ/κιλό)	Συνολικό κόστος αγοράς (ευρώ)
Μικρή	5	< 1.000.000	2-20	63287	1,09	68.983
Μεσαία	3	< 2.000.000	10-50	410910	1,06	435.565
Μεγάλη	3	< 3.000.000	10-180	2200000	1,00	2.200.000
Πολύ Μεγάλη	3	>3.000.000 .	70-300	1650000	0,82	1.353.000

Ενδημικά αλιεύματα που μεταποιήθηκαν κατά το έτος 1999 από 14 εταιρίες μεταποίησης (δεδομένα από συνεντεύξεις με τους μεταποιητές)

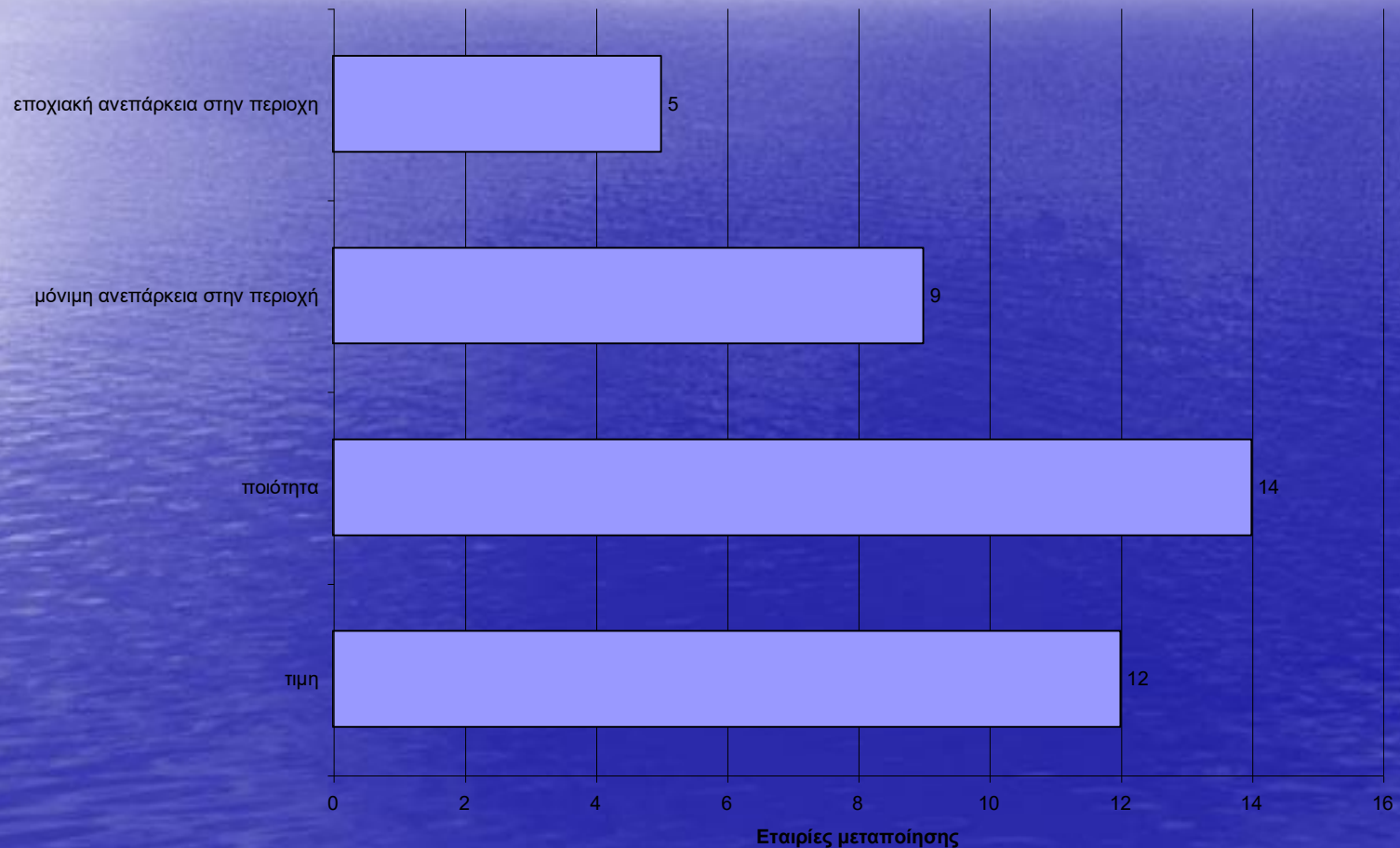
Ποσότητες γαύρου που μεταποιήθηκε από 14 μονάδες μεταποίησης σε σχέση με την μεταποίηση άλλων αλιευμάτων (δεδομένα από συνεντεύξεις με τους μεταποιητές)

Προμήθεια πρώτης ύλης

- Από την ντόπια αγορά πραγματοποιείται από τον Απρίλιο μέχρι το Σεπτέμβριο, χρονικό διάστημα κατά το οποίο η προσφορά σε πρώτη ύλη είναι μεγάλη και οι τιμές της σχετικά χαμηλές. Οι μεταποιητές προμηθεύονται την πρώτη ύλη κυρίως από ιχθυοπαραγωγούς της περιοχής τους, αφού οι μονάδες σχεδόν πάντοτε βρίσκονται κοντά σε σημαντικά λιμάνια εκφόρτωσης γαύρου. Πολλές φορές προμηθεύονται την πρώτη ύλη και από άλλες περιοχές της Ελλάδας.
- Από τις μεγάλες μεταποιητικές μονάδες γίνεται και εισαγωγή πρώτης ύλης από χώρες όπως είναι η Ιταλία, το Μαρόκο και η Αργεντινή, κυρίως κατά τους χειμερινούς μήνες, χρονικό διάστημα κατά το οποίο δεν υπάρχει μεγάλη προσφορά στην ντόπια αγορά και κατά συνέπεια οι τιμές του ντόπιου προϊόντος είναι αυξημένες.

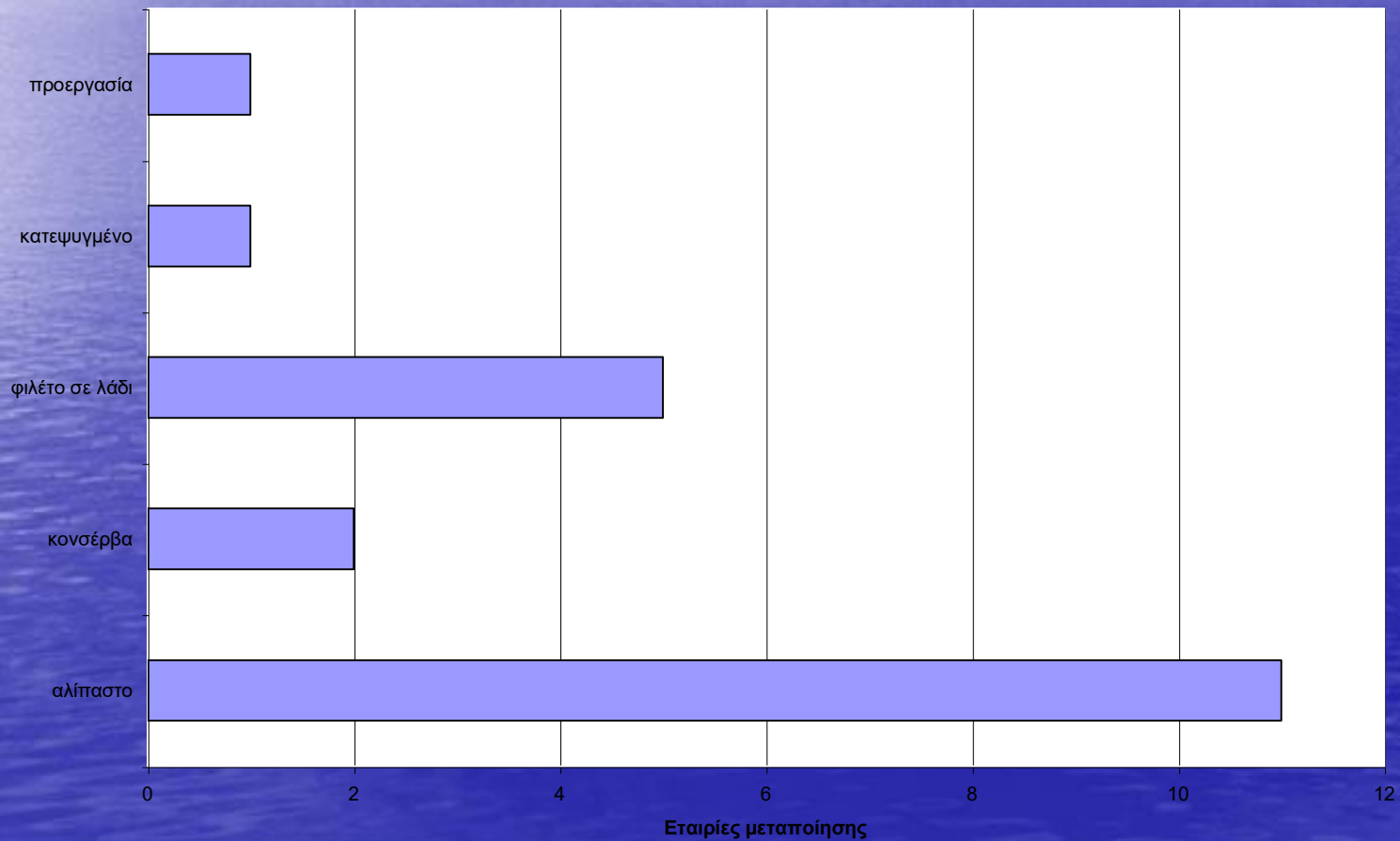
Λόγοι που αναγκάζουν τους μεταποιητές να προμηθεύονται γαύρο από πολλές πηγές (δεδομένα από συνεντεύξεις με τους μεταποιητές)

Προϊόντα μεταποίησης

- Ο αλίπαστος γαύρος πού αποτελεί και το τελικό προϊόν, σε ποσοστό 93%, των εταιριών που εξετάσαμε. Το αλίπαστο αυτό προϊόν συσκευάζεται σε κλασικές, παραδοσιακού χαρακτήρα κονσέρβες, συνήθως ενός, δύο, πέντε και δέκα κιλών.
- Μερικές από τις μονάδες(36%), τα τελευταία χρόνια όλο και σε μεγαλύτερες ποσότητες, φιλετοποιούν τον αλίπαστο γαύρο και προσθέτουν σε ορισμένες συσκευασίες λάδι ή λαδόξυδο. Οι συσκευασίες των φιλέτων γίνονται σε πλαστικές μεμβράνες υπό κενό ή γυάλινα δοχεία, αποδίδοντας τρόφιμα από αλιευτικά προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας, αφού κοστολογούνται σε υψηλές τιμές.
- Κλασικά, παραδοσιακά προϊόντα, μαγειρευμένα ή όχι, σε μικρής χωρητικότητας μεταλλικές κονσέρβες (14%).
- Ο γαύρος μετά το 1^ο στάδιο της επεξεργασίας του (υγρή άλμιση) αποστέλλεται στο εξωτερικό για περαιτέρω διαδικασίες παραγωγής.
- Κατάψυξη της πρώτης ύλης και ακόλουθη εξαγωγή της στην αγορά της Γερμανίας.

Προϊόντα μεταποίησης γαύρου από 14 εταιρίες μεταποίησης

- Το μεγαλύτερο ποσοστό των προϊόντων του γάβρου διοχετεύεται προς κατανάλωση στην Ελληνική αγορά αν και μερικές μονάδες εξάγουν μικρό ποσοστό μεταποιημένου γάβρου σε χώρες της υπόλοιπης Ε.Ε., στην Αμερική (φιλέτο) και στην Αυστραλία.
- Η τιμή των πλήρως επεξεργαζομένων προϊόντων του γάβρου κυμαίνεται από 3 μέχρι 9 Ευρώ το κιλό, ενώ η τιμή του ημιεπεξεργασμένου προϊόντος κοστίζει μόνο 1,25 Ευρώ το κιλό περίπου. Τα προϊόντα γάβρου υψηλής προστιθέμενης αξίας κοστίζουν έως και 3 Ευρώ ανά 100 γραμμάρια συσκευασίας.
- Αντίθετα, η μεταποιημένη σαρδέλα κοστολογείται αρκετά χαμηλότερα από το μεταποιημένο γάβρο, αφού οι τιμές των επεξεργασμένων προϊόντων της κυμαίνονται από 0,6 μέχρι 3 Ευρώ το κιλό.

